

РОЛЬ НІМЕЧЧИНИ В ІННОВАЦІЙНОМУ РОЗВИТКУ ЄС: ДОСВІД КРИЗОВИХ РОКІВ

Таран А. Ю.

аспірант кафедри міжнародних економічних відносин
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
antontaran6886@gmail.com

У статті розглянуто питання щодо ролі Німеччини в інноваційному розвитку ЄС протягом останньої світової економічної та фінансової кризи 2008-2009 років. Актуальність дослідження обумовлена тим, що Німеччині, завдяки своїй грамотно сформульованій інноваційній політиці, єдиній у Євросоюзі вдалося підтримати стабільність і зростання своєї національної економіки, а також зберегти найвищий кредитний рейтинг в період світової кризи. Метою статті є аналіз ролі Німеччини в інноваційному розвитку ЄС протягом останньої світової економічної та фінансової кризи 2008-2009 років.

У статті робиться висновок, що, незважаючи на світову економічну і фінансову кризу, німецька економіка серед 27 економік ЄС, зокрема в зоні євро, виявилася найнадійнішою завдяки своїй правильно сформульованій інноваційній політиці. Тому тепер виключно на плечі Німеччини покладено кермо влади з порятунку євросони, а також витягування інших країн-членів ЄС з їх боргової ями.

Ключові слова: технологічне лідерство, економічна система, інноваційна діяльність, національна економіка.

РОЛЬ ГЕРМАНИИ В ИННОВАЦИОННОМ РАЗВИТИИ ЕС: ОПЫТ КРИЗИСНЫХ ЛЕТ

В статье рассмотрены вопросы роли Германии в инновационном развитии ЕС на протяжении последнего мирового экономического и финансового кризиса 2008-2009 годов. Актуальность исследования обусловлена тем, что Германии, благодаря своей грамотно сформированной инновационной политике, единственной в Евросоюзе удалось поддерживать стабильность и рост своей национальной экономики, а также сохранять высокий кредитный рейтинг в период мирового кризиса. Целью статьи является анализ роли Германии в инновационном развитии ЕС на протяжении последнего мирового экономического и финансового кризиса 2008-2009 годов.

В статье делается вывод, что, несмотря на мировой экономический и финансовый кризис, немецкая экономика единственная среди 27 экономик ЕС, в частности в зоне евро, оказалась надежной благодаря своей правильно сформулированной инновационной политике. Поэтому теперь исключительно на плечи Германии возложены бразды правления по спасению еврозоны, а также вытягиванию других стран-членов ЕС из их долговой ямы.

Ключевые слова: технологическое лидерство, экономическая система, инновационная деятельность, национальная экономика.

THE ROLE OF GERMANY IN THE INNOVATIVE DEVELOPMENT OF THE EU: EXPERIENCE OF CRISIS YEARS

The article studies the role of Germany in the innovative development of the EU during the last world economic and financial crisis of 2008-2009. The relevance of the study is determined by the fact that Germany, thanks to its competently formed innovation policy, the only one in the European Union managed to maintain the stability and growth of its national economy, and to maintain a high credit rating during the global crisis. The aim of the article is to analyze the role of Germany in the innovative development of the EU during the last world economic and financial crisis of 2008-2009.

The article concludes that despite the world economic and financial crisis, the German economy was the only one among the 27 EU economies, in particular in the euro area, to be reliable due to its correctly formulated innovation policy. Now Germany is entrusted with the reins of government to save the eurozone, as well as to pull other EU member states out of their debt hole.

Keywords: technological leadership, economic system, innovative activity, national economy.

На світовій арені останнім часом все більшої ваги набувають міжнародні інтеграційні перетворення, які поступово перетворюються на самостійні політико-економічні структури. Серед них особливе місце займає Європейський Союз.

За півстолітню історію свого розвитку ЄС перетворився на глобальне політичне, економічне та наукове співтовариство, орієнтоване на постійне зміцнення і зростання. Як відзначають експерти, економіка ЄС стоїть на порозі нових перетворень завдяки науково-технічній революції, в основі якої лежить використання принципово нових технологій.

В той же час наприкінці ХХ століття світовий економічний порядок, що склався після Другої світової війни, було змінено процесами глобалізації,

що принесли додаткові економічні можливості, включаючи нові методи конкурентної боротьби. Значну специфіку в ці процеси внесла науково-технологічна й фінансова політика розвинених країн: корпоративний капітал став активно переносити центр конкурентної боротьби в такі сфери, як новизна й технічний рівень виробів, якість їх виготовлення, вдосконалення технічного обслуговування, розвиток товарної мережі. Науково-технічні розробки стали вирішальним фактором у боротьбі за внутрішні й зовнішні ринки. Стає очевидним, що економіка ЄС не зможе конкурувати в цьому новому навколишньому середовищі, якщо не стане інноваційною та не буде більш ефективно відповідати на нові виклики.

Однак остання світова економічна й фінансова криза внесла суттєві корективи. На тлі кризи відбулося загострення соціально-економічних і політичних проблем усередині ЄС, які особливо гостро проявилися в євросоні. Тому з метою якнайшвидшого подолання кризи країни ЄС, перш за все, зосередилися на вирішенні завдань подальшого внутрішнього розвитку.

В цих умовах, за офіційним висновком Європейської комісії, наукові дослідження, технологічний розвиток та інновації повинні стати серцевиною економіки Європейського Союзу, ключовим фактором її економічного зростання й конкурентоспроможності в XXI столітті. Німеччині, завдяки своїй грамотно сформульованій інноваційній політиці, єдиній у Євросоюзі вдалося підтримати стабільність і зростання своєї національної економіки, а також зберегти найвищий кредитний рейтинг в період останньої світової економічної та фінансової кризи 2008-2009 років.

Розвитку різних аспектів дослідження технологічного лідерства держав присвячені наукові праці багатьох вчених, як зарубіжних (А. Антипин, Д. Брезніц, Д. Ворш, П. Драгос, Дж. Као, Р. Ко, М. Портер) [9-10, 12-14], так і вітчизняних (О. Білорус, Д. Лук'яненко, А. Поручник, Є. Савельєв, Ю. Пахомов, С. Юрій) [1 – 5].

Метою статті є аналіз ролі Німеччини в інноваційному розвитку ЄС протягом останньої світової економічної та фінансової кризи 2008-2009 років.

Німеччина є однією з основних рушійних сил інтеграційного процесу серед 27 країн-членів Євросоюзу. Вона надає вагомий економічний і політичний вплив на функціонування ЄС в цілому, а також забезпечує 26,4% надходжень до бюджету союзу, що значно перевищує частки інших провідних країн (Франція - 17,2%; Італія - 13%, Британія – 13,5%) [6, с. 376-389].

Займаючи за обсягом ВВП перше місце в ЄС, Німеччина висувається в лідери за товарним експортом, в якому домінує продукція промислового та наукомісткого виробництва. Восени 2011 року Конституційним судом Німеччини було прийнято рішення, від якого, на думку експертів, залежала подальша доля Євросоюзу. Суд визнав законним виділення урядом Німеччини допомоги країнам євросоні, які опинилися на межі дефолту [7, с. 116].

Незважаючи на те, що в епоху глобалізації ряд виробництв було переведено з розвинених країн в країни, що розвиваються з їх дешевою робочою силою, Німеччині, на відміну від інших країн ЄС, все ж вдалося уникнути процесу деіндустріалізації. При цьому збереглася конкурентоспроможність експортної промислової й наукомісткої продукції, та її економіки в цілому.

Тому не дивно, що саме здебільшого на частку Німеччини лягло створення в 2010 році фонду з підтримки стабільності євро (EFSF) і виділення Греції кредиту в розмірі 110 млрд. євро. А ще 147 млрд євро Берлін вніс у створюваний ЄС стабілізаційний фонд

загальним розміром 500 млрд євро, з якого надавалась допомога не тільки Греції, але й іншим країнам, які перевищили межі заборгованості, таким, як Ірландія та Португалія [7, с. 225].

Іншими словами, багатьом країнам ЄС під час світової економічної і фінансової кризи вдалося підтримати високий рівень життя за рахунок Німеччини. При цьому виникає питання, за рахунок чого стабільність економіки Німеччини в кризові роки не тільки збереглася, але й збільшилася?

Перш за все, це пов'язано з великим інноваційним потенціалом підприємств, особливо малих і середніх, продукція яких користується величезним попитом на внутрішньому та зовнішньому ринках. У свою чергу попит сприяє міжнародній конкурентоспроможності Німеччини як всередині країн ЄС, так і на світовому рівні.

Крім того, для збереження існуючого положення у світі в економічній політиці Німеччини на федеральному рівні була реалізована програма, спрямована на реорганізацію й реформування всієї соціально-економічної моделі економіки. Проведені структурні реформи дозволили ринку праці стати більш гнучким, ніж очікувалося, що, в свою чергу, призвело до створення нових робочих місць, залучення інвестицій і розкриття більшого потенціалу для інноваційної діяльності. Всі ці дії сприяли не тільки внутрішньому економічному зростанню, а й зміцненню ролі країни в економічній системі ЄС під час кризи.

З огляду на об'єктивні виклики постіндустріального розвитку, німецьким урядом приймаються зусилля в розробці та подальшій підтримці інноваційної політики, завданням якої є остаточне переведення німецької економіки на інноваційну модель розвитку. Останнім часом інноваціям, а також інвестиціям в інновації приділяється значна увага в політиці на федеральному рівні, оскільки саме вони стають основою сталого зростання економіки в міру розвитку суспільства, заснованого на знаннях.

З метою реалізації даної політики, урядом здійснюється організаційно-інституційна та фінансова підтримка інноваційної діяльності; проводиться постійне вдосконалення правового забезпечення охорони прав на інтелектуальну власність. Розглянемо докладніше державну політику Німеччини в області інноваційної діяльності, а також основні механізми її реалізації.

Ще у 2002 році федеральним міністерством освіти і наукових досліджень (далі - ВМБФ) спільно з федеральним міністерством економіки і праці була розроблена уніфікована концепція інноваційної політики Німеччини. Основним завданням даної концепції було стимулювання інновацій, підвищення рівня зайнятості, а також перетворення даної політики в основну складову економіки [8].

Ключовим елементом національної інноваційної політики стала політика в галузі наукових досліджень і освіти, розробка якої була покладена на ВМБФ, що спрямовувало свою діяльність, перш за все, на зміцнення інноваційного потенціалу шляхом проведення

високотехнологічних наукових досліджень і поліпшення якості освіти [8]. У міру застосування інноваційної концепції, з метою поліпшення динаміки науково-дослідницької діяльності й подальшого інвестування в НДДКР в області ключових технологій, на федеральному рівні у 2010 році була представлена доповнена High-Tech Strategy 2020 (далі - Стратегія 2020) [15].

Особливість Стратегії 2020 полягає в тому, що вона вже виходить за межі науково-технологічної політики, носить інтегрований характер у взаємодії науки з бізнесом і орієнтується на потреби ринку. Ядром цієї програми стає стратегія розвитку інформаційно-комунікаційних технологій до 2020 року, що є основною рушійною силою інновацій. Детально розроблена програма включає в себе заходи щодо посилення зв'язків між промисловістю, сектором НДДКР і ринком, заходи підтримки малих інноваційних підприємств. Крім того, федеральним урядом зі свого боку було додатково збільшено фінансування інноваційних малих підприємств на 10%. Величезна увага в цій стратегії приділяється захисту інтелектуальної власності. Акцент робиться на налагодження партнерських відносин з митними органами та патентними бюро країн-постачальників піратської продукції при максимальній участі приватного сектора [15].

Крім політики в галузі наукових досліджень і освіти, промислова політика є не менш важливим функціональним компонентом інноваційної політики. Ще у 2002 році при її розробці ВМВФ основна увага була спрямована на створення необхідних рамкових умов для підтримки і посилення міжнародних конкурентних позицій підприємств промисловості [11].

До компетенції міністерства були віднесені питання фінансування інновацій з використанням позикових коштів та інструментів венчурного фінансування, прямої підтримки НДДКР на малих і середніх підприємствах, сприяння розвитку консалтингових послуг у сфері технологій і патентування, антимонопольного контролю та лібералізації ринкової системи [6, с. 47].

Тому подальша реалізація такої політики принесла країні очікуваний ефект, особливо в період розпаду світової економічної та фінансової кризи. Так у другій половині 2000-х рр. у підприємницькому секторі Німеччини найбільше витрат на дослідження і розробки припадало на середньотехнологічне виробництво (53,4%), високотехнологічне виробництво (7,1%) і сферу обслуговування (8,3%) [7, с. 361].

Різке зростання інноваційної активності у виробничій сфері стало спостерігатися ще на початку 2000-х рр. Багато компаній модернізували свої бізнес-процеси з метою зменшення витрат, а також збільшили витрати на НДДКР. При цьому основною рушійною силою для підвищення витрат на НДДКР стало високотехнологічне виробництво. У Німеччині це, в першу чергу, автомобілебудування, приладобудування, електроніка та хімічна галузь, тобто галузі, орієнтовані на експорт.

Унаслідок зростання світової економіки (починаючи з 2003 року) стали розширюватися існуючі ринки і з'явилися нові ринки, що викликало сплеск інноваційної активності в цих галузях [7, с. 363].

Багато виробничих німецьких компаній прагнуть збільшити свою частку на існуючих ринках, а також вийти на нові ринки. Варто відзначити, що прагнення цих компаній перевершують середньоєвропейський рівень. Одночасно з цим, багато хто з них все рідше згадує про збільшення виробничих потужностей, з чого можна зробити висновок, що головний результат інноваційної діяльності на найближчу перспективу спрямований, перш за все, на зміцнення конкурентних переваг.

Про це свідчить також більш високий рівень державних витрат Німеччини на НДДКР у процентному співвідношенні від ВВП в порівнянні з деякими іншими країнами-членами ЄС (табл. 1).

Таблиця 1

Державні витрати на підтримку НДДКР

Країни	Загальний обсяг ВВП, млрд. дол.		Державні витрати на НДДКР (% від ВВП)	
	2010	2020 (прогноз)	2007	2010
Німеччина	2640	3350	0,74	0,90
Франція	2000	2530	0,72	0,74
Італія	1840	2310	0,61	0,59
Велика Британія	2160	2770	0,63	0,70
Іспанія	1255	1640	0,73	0,83
Нідерланди	570	700	0,65	0,76
Бельгія	360	440	0,58	0,68
Швеція	305	380	0,76	0,91
Данія	198	240	0,75	0,99
Греція	290	400	0,27	0,29
Чехія	255	390	0,55	0,69
Португалія	240	310	0,73	1,02
Угорщина	215	325	0,36	0,48
Фінляндія	182	230	0,92	1,10
Ірландія	174	225	0,51	0,58
Словаччина	110	180	0,19	0,30
Естонія	28	49	0,48	0,70

Складено за: [6, с. 227-230].

Особлива увага приділяється механізмів та інструментів фінансування інноваційної сфери. Підтримка здійснюється як з боку держави, так і бізнесу. Одним із нововведень німецької інноваційної політики стало переведення фінансування науково-дослідних проектів на конкурсну основу, яка реалізується на федеральному й місцевому рівнях. На додаток до цього, земельні уряди мають також власні програми: це гранти, венчурне фінансування, страхування приватних ризикових інвестицій, тощо.

Важливо відзначити, що на гранти не тільки проводяться НДДКР, а й надаються послуги з патентування та подальшого використання нових технологій. Для підтримки проектів з боку малого бізнесу величезною популярністю в Німеччині користується національна мережа бізнес-ангелів, членами

якої є приватні інвестори з власним капіталом, що готові вкладати кошти в перспективні новаторські проекти, а також консулювати й передавати досвід у сфері управління.

Крім того, постійно модернізується механізм приватно-державного партнерства, що є основним елементом господарського життя ринкової економіки. Держава удосконалює умови з формування і підтримки ринку, що дозволяє бізнесу проводити ефективну економічну діяльність.

Крім політики в галузі наукових досліджень і освіти, а також промисловості, велика увага в інноваційному розвитку приділяється державній політиці в галузі охорони прав на інтелектуальну власність, як важливому інструменту поширення технологій і знань. Домінуюче місце в ній відводиться не тільки патентуванню, а й ефективному використанню інновацій бізнесом. Зокрема, система патентного захисту і охорони промислових зразків в Німеччині вважається найсильнішою серед розвинених країн і служить взірцем для інших держав і Європейського патентного відомства в цілому [6, с. 120].

За кількістю зареєстрованих патентів Німеччина є одним з лідерів у світі (табл. 2).

Таблиця 2

Кількість зареєстрованих патентів за рік по країнам світу

Країна	Кількість зареєстрованих патентів			
	до 1997	2000	2005	2010
США	985294	97011	82586	121179
Німеччина	136170	10824	9575	13633
Китай	488	161	565	3303
Ізраїль	4830	836	976	1917
Росія (разом з ЄСР)	4145	185	154	287

Складено за: [6, с. 227-230].

І хоча протягом останніх років в Євросоюзі обговорюється питання щодо введення Європейського комунітарного патенту, який можливо дозволить значно знизити витрати з охорони результатів інтелектуальної діяльності, німецька система патентного захисту в ЄС поки що залишається найбільш пріоритетною.

Таким чином, можна зробити висновок, що Німеччині вдалося вибудувати сучасний майданчик для розвитку економічної діяльності в різних ключових галузях. В країні існують всі умови для розвитку малого і середнього бізнесу: тісний зв'язок науки з економікою, високий рівень освіти, розвинена інфраструктура. На федеральному рівні постійно здійснюється підтримка інноваційного розвитку компаній, які в свою чергу, стають основою сталого зростання економіки. Урядом вживаються заходи щодо зниження рівня бюрократизації, зменшення податкового тягаря щодо тих компаній, які здійснюють інвестиції в НДДКР і модернізацію бізнес-процесів, спрощення доступу до венчурного капіталу.

Однак для подальшої підтримки експортної активності компаній Німеччини доведеться приділити набагато більше уваги формуванню нових ефективних інструментів і механізмів для сприяння зовнішньоекономічній діяльності. І пов'язано це з тим, що на світовому ринку високотехнологічної продукції посилюється конкурентна боротьба між розвиненими західними країнами і низкою індустриальних країн Південно-Східної Азії, яким вдалося успішно провести свою експортно-орієнтовану індустриалізацію. Зараз частка цих країн у світовому експорті наукоємної продукції становить 15%. Так, в Китаї обсяг продукції галузей новітніх технологій виріс за 10 років у 27 разів, а її частка у валовому промисловому продукті зросла до 35,4% [11].

При цьому фаворитами поки залишаються США і Японія, які зосередили в собі половину всього світового наукоємного сектора. Німеччина - єдина з країн ЄС займає на світовому ринку високотехнологічної продукції третє місце. Її питома вага на світових ринках аерокосмічної, інструментальної та фармацевтичної продукції в першій декаді ХХІ століття склала до 14%, а сумарний оборот від торгівлі технологіями близько 16 млрд. доларів [11].

Цього успіху було досягнуто завдяки грамотному поєднанню інноваційної та експортної політики. Напередодні березневого саміту Євросоюзу 2012 року 11 глав європейських держав, включаючи Італію, Іспанію, Нідерланди, Фінляндію, Швецію, Ірландію, Польщу, Чехію, Словаччину, Латвію і Естонію на чолі з прем'єр-міністром Великої Британії Д. Камероном направили документ Президенту Європейської ради Г.В. Ромпею, а також голові Єврокомісії Ж.М. Баррозу із закликом усунути бар'єри в торгівлі й більше витрачати в цілях подолання економічного спаду. Цей документ закликає до більшого відкриття торгівлі як усередині ЄС, так і з зовнішніми партнерами - Індією, Канадою (у вигляді зон вільної торгівлі), Росії, Китаєм, країнами Латинської Америки. В цілому цей захід покликаний стимулювати високотехнологічний експорт з ЄС. Також постулюється необхідність усунення бар'єрів на шляху венчурних компаній, щоб вони могли безперешкодно оперувати на ринку ЄС [7, с. 95].

З огляду на все вищесказане, можна зробити висновок, що, незважаючи на світову економічну і фінансову кризу, німецька економіка серед 27 економік ЄС, зокрема в зоні євро, виявилася найнадійнішою завдяки своїй правильно сформульованій інноваційній політиці. Крім того, коли рейтингове агентство Standard & Poor's в черговий раз на початку 2012 року переглянуло кредитні рейтинги країн євросони, Німеччина виявилася єдиною країною, якій вдалося зберегти найвищий рейтинг ААА зі стабільним прогнозом протягом кризових років [7, с. 15].

Тому тепер виключно на плечі Німеччини покладено кермо влади з порятунку євросони, а також витягування інших країн-членів ЄС з їх боргів.

Науковий керівник: д.е.н., професор О.А. Довгаль

Рецензент:

Література:

1. Антипина О.Н. «Новая макроэкономика» в США: поиск недостающих мотиваций. США, Канада: экономика, политика, культура. 2007. №11. С. 57-76.
2. Глобальний конкурентний простір: монографія. Кер. авт. кол. і наук. ред. О.Г. Білорус. К.:КНЕУ, 2007. 680 с.
3. Управління міжнародною конкурентоспроможністю в умовах глобалізації економічного розвитку: монографія. За заг ред. Д.Г. Лук'яненка, А.М. Поручника; у 2-х т. Т. II. К.: КНЕУ, 2006. 592 с.
4. Економічні проблеми ХХІ століття: міжнародний та український виміри. За ред. С.І. Юрія, Є.В. Савельєва. К.: Знання, 2007. 595 с.
5. Цивилизационные модели современности и их исторические корни. Под ред. Ю.Н. Пахомова. Киев: Наук. думка, 2002. 632 с.
6. Дынкин А.А. Мировая экономика: прогноз до 2020 г. М.: Магистр, 2008. 429 с.
7. Хватова Т. Ю. Национальные инновационные системы зарубежных стран: цели и стратегии развития. СПб.: Изд-во Политехн. Ун-та, 2015. 298 с.
8. Право Европейского Союза. Новая европейская стратегия "Европа 2020". URL: <http://eulaw.ru/content/307>
9. Breznitz Dan. Innovation and the State: Political Choice and Strategies for Growth in Israel, Taiwan, and Ireland /Dan Breznitz. New Haven and London: Yale University Press, 2007. 262 p.
10. Drahos P. Information feudalism: Who Owns the Knowledge Economy N.Y.: New Press, 2002. 253 p.
11. Europe 2020 Flagship Initiative Innovation Union. URL.: https://ec.europa.eu/research/innovation-union/pdf/innovation-union-communication-brochure_en.pdf
12. Kao J. Innovation Nation: How America is Losing Its Innovation Edge, Why It Matters, And What We Can Do To Get It Back. N.Y.: Free Press, 2007. 306 p.
13. Koo R.C. The Holy Grail of Macroeconomics: Lessons from Japans Great Recession. Singapore: Wiley, 2008. 296 p.
14. Porter M. U.S. Competitiveness 2001: Strengths, Vulnerabilities and Long-Term Priorities. Council on Competitiveness, 15 February 2009. 86 p.
15. The new High-Tech Strategy Innovations 2020 for Germany: URL: https://www.google.com.ua/search?q=High+tech+strategy+for+Germany&oq=High+tech+strategy+for+Germany&gs_l=psyab.12..0i22i30k114.652399.652399.0.653673.1.1.0.0.0.168.168.0j1.1.0...0...1.1.64.psy-ab..0.1.167...0.fHIm5B4TXKE
16. Warsh D. Knowledge and the Wealth of Nations: A Store of Economic Discovery. N.Y. W.W. Norton, 2007. 435 p